

Vojtěch Bílý

Alena Scheinostová

Když padají manga

Dobrovolníkem uprostřed válečného konfliktu

portál

Vojtěch Bílý

Alena Scheinostová

Když padají manga

Dobrovolníkem uprostřed válečného konfliktu

portál

© Vojtěch Bílý, Alena Scheinostová, 2015

© Portál, s. r. o., Praha 2015

ISBN 978-80-262-0882-2

Slovo úvodem

V této knize se dovíme o mladém muži, který nevidí jen své úzkoprsé cíle, ale umí se rozhlédnout kolem sebe a nasadit síly ku prospěchu těch, kdo jsou ve stálém ohrožení života a musejí čelit bídě a nouzi. Mnozí mladí ve svém rozletu vyhledávají co nejsnadnější a bezpečné podmínky pro svoji kariéru a životní zajištění. Mají nebývalou možnost cestovat a poznávat cizí země a kultury. Touží po výjimečných zážitcích, a proto vyhledávají adrenalinové situace a dobrodružství, při nichž si dokazují svou odolnost a odvahu. Pořád ovšem zůstávají v zajetí svého já.

Vojtěch Bílý dal svému dosavadnímu pozemskému putování jiný směr. Nechybí mu ani odvaha, ani četná dobrodružství. Adrenalin Vojtěch nevyhledává, ten přichází sám od sebe. Smyslem Vojtěchova počínání je služba těm, o nichž sotva něco zaslechneme a nemáme představu o jejich zvycích, kultuře, náboženském prožívání a každodenních útrapách. Jeho rozhodnutí cílilo ke snaze poučit se, navázat vztahy, lidsky zrát ne v zákoutí školních lavic a v kruhu osvědčených přátel, ale uprostřed lidí, kteří nasazují krk a všechny své schopnosti, aby ulehčili potřebným a přezíraným.

Takových příkladů žité víry a nezištné služby není nikdy dost. Vojtěch Bílý je světlým bodem a povzbuzením pro ostatní, kteří možná dosud váhají a stojí před volbou, jak a kudy kráčet dál. V knize, kterou držíte v ruce, se dozvídáme zajímavosti o nebývalé a nepatetické statečnosti misionářů v daleké Středoafričské republice, zmítané krutou válkou. Zásadou misionářů, s nimiž a mezi nimiž Vojtěch rok pobýval, je snaha jednat s potřebnými jako s partnery, nikoli jako s objekty péče z pozice silnějšího a znalého. Ruku v ruce je navazován dialog službou a osobní přitažlivostí víry misionářů, prožívané doopravdy. O tom tak často hovoří papež František.

Díky Vojtěchovi se nám pootvívá okénko do končin neznámého světa a do prostředí, v němž evangelium zapouští kořeny sdílným způsobem obětavých misionářů. Vojtěch vzal za svou bohulibou činnost sdružení SIRIRI a dal jí konkrétní tvář. Přeji čtenářům jeho vzpomínek potěšení z napsaných řádek a inspiraci ke svědectví víry.

Václav Malý, biskup

23. října 2014

Ciao Vojtech!

Je šest ráno a já se ve vzpomínce vracím k tomu, co jsme spolu rok prožívali v Bozoum.

Září 2013 až červen 2014, to bylo mnohem víc než jen deset měsíců, mnohem víc než tři sta dní, víc než jeden rok.

Přijel jsi hodně mladý (a to, „merci na Nzapa“ – díky Bohu – pořád jsi) a vracel ses pak se zkušenostmi, které v tak krátkém čase může získat jen málo mladých. Také já sám jsem měl kdysi to štěstí – odjet ve dvaceti letech na rok do Středoafričské republiky...

Celý jeden rok v SAR, a zvlášť v Bozoum, to je něco! A období od září 2013 do června 2014 bylo velice intenzivní.

V září 2013 začíná škola. Země je od března v rukou čadských a súdánských rebelů Séléka a poměry v Bozoum se pořád zhoršují. Často musím vyrazet na schůzky se Sélékou, abych vysvobodil někoho, koho uvěznil bez sebemenšího důvodu – ledaže ho chtěli okrást.

Ale začátek vyučování stojí za to. Těch 1 200 dětí, kluků i holek, jak každé ráno šplhají do kopce k misii, aby šli do školy (mateřské, základní, do collège a do lycea) – to je obrázek, který mám moc rád.

Vyučoval jsi „SVT“, „EVA“ a „EPS“. Písmena, která sama o sobě nic moc neříkají – samotná neprozrazují ani tvůj zápal pro přírodu, život a sport. Vzpomínám si na tvoje počáteční obtíže, tvoji francouzštinu, příliš rychlou pro uši tvých žáků, ale také na tvé úsilí porozumět, opravovat, vysvětlovat a pomáhat růst chlapcům i děvčatům, které jsi dostal na starost. S některými ses začal sbližovat, dokonce ses stal křesťním kmotrem Saturninovi, Justinovi, Michaelovi...

Kromě vyučování jsi měl ještě spoustu další práce v Arc-en-ciel, našem centru pro sirotky. Bezmála dvě stě dětí, které sem každý den chodí, jsi tam učil všechno možné – například hudbu.

Několik tvých maláří, naše porady (pořád tak trochu ve spěchu..., vinou mé neschopnosti dělat méně než patnáct věcí najednou), společné jídlo (vzpomínám si na závody mezi tebou a Norbertem, kdo do sebe jídlo dřív nahází), chvíle modlitby, práce. Vše je milost a vše slouží k tomu, abychom rostli a zráli.

A tento tvůj životní příběh zapadá do příběhu mnohem širšího, války mezi Sélékou a novými rebely – Antibalakou. Šestého prosince 2013 se v Bozoum začíná bojovat a my na misií přijímáme několik tisíc uprchlíků. Okamžiky únavy, napětí, ale také velké radosti, uznání a miliony dětských úsměvů.

Kromě toho všechno to vyjednávání se znepřátelenými stranami, které vedlo až k odjezdu Séléky. A těch několik případů, kdy jsme společně vozili potraviny jedněm nebo druhým.

Merci, Vojtech! Jsem si jistý, že rok v Bozoum znamenal ještě víc. A děkuju, že ses rozhodl něco z něj sdílet s těmi, kteří takovou příležitost neměli. Pro čtenáře to bude bezpochyby přínosné. Ale tomu mít tě mezi sebou se to nevyrovná.

P. Aurelio Gazzera

Věděl jsem, že to nebude žádná idyla. Ve Středoafričké republice proběhl v březnu 2013 státní převrat a situace v září, když jsem odjížděl, nebyla kdovíjak přívětivá. Zemi kontrolovaly skupiny rebelů z povstalecké organizace Séléka a na řadě míst docházelo k brutálnímu násilí na civilních obyvatelích. Stát v podstatě neexistoval.

Mnozí mí známí si ťukali na čelo, když jsem jim oznámil, že odjíždím právě sem vyučovat děti biologii a francouzštinu. Nejel jsem ale „zachraňovat svět“ ani „zachraňovat Afriku“. Měl jsem před sebou deset měsíců v městečku Bozoum na misií bosých karmelitánů. Odjížděl jsem jako dobrovolník, který chtěl konkrétním způsobem pomáhat konkrétním lidem na konkrétním místě. A moc a moc jsem doufal, že se mi to aspoň trochu podaří.

Vojtěch Bílý

Vzpomínáš si, Vojto, ještě na svoje první africké vteřiny?

Jak by ne, Aleno! Samozřejmě jsem se na Afriku připravoval. Kdeco jsem přečetl, prošel na internetu, probral s lidmi, kteří už v Bozoum byli přede mnou. Ale jaké to bude „naživo“, na to se stejně připravit nedá. Když jsem vystoupil na letišti v metropoli Bangui, bylo to jako dostat facku. Po celonočním letu v překlmatizovaném letadle jsem se najednou ocitl na něčem, co letištní plochu připomínalo jen s pořádnou dávkou fantazie. Teplota se pohybovala hodně nad třicítkou a vzduch byl vlhký jako v prádelně. Vůbec jsem nemohl popadnout dech, zamotala se mi hlava a udělalo se mi zle. Na letištní ploše bylo jen jedno civilní letadlo – to naše. Kam jsem dohlédl, viděl jsem už jen letouny Červeného kříže, OSN a vojenský speciál. V miniaturní letištní hale přišlo nekonečné vyplňování papírů a první konfrontace s ozbrojenými rebely, kteří mi dost nešetrně prohrabali zavazadla. Před letištem pak další šok: žebrající děti, po zuby ozbrojená hlídka francouzských vojáků, všude auta rebelů ze Séléky¹ i vozy desítek humanitárních organizací, absolutní chaos a všudypřítomná bída. I přes to úmorné vedro mi běhal mráz po zádech.

Ještě týden před mým odletem byly kvůli masovým nepokojům v Bangui zrušeny všechny lety Air France. Docházelo tu k přestřelkám, vraždám a násilí. Velká část lidí z Bangui se pod tlakem okolností zmobilizovala a vtrhla na letištní plochu, čímž úplně zastavila provoz letiště. Ačkoli francouzské jednotky, které byly na letišti pořád přítomné, dělaly, co mohly, aby několikatisícový dav lidí dostaly pryč,

1 Séléka je protivládní povstalecká organizace tvořená především najatými vojáky z Čadu a Súdánu, většinou muslimského vyznání. Ve dnech 23.–26. března 2013 svrhla Séléka dosavadní vládu SAR v čele s prezidentem Françoisem Bozizém, na jehož místo nastoupil vůdce organizace Michel Djotodia.

nápor se několikrát zopakoval. Ještě pár dní před mou cestou mi nezbývalo než situaci hlídat a čekat, co bude. Nakonec ale spoje přece jen začaly létat, a já tak mohl vyrazit.

Byl to zvláštní pocit – „být na místě“. Už jenom kvůli tomu množství času, který jsem strávil přípravami. Všechna očkování, papírování, nekonečné „válečné porady“ s těmi, kdo měli s pobytem ve Středoafričské republice zkušenost, a samozřejmě také napjaté sledování zpráv a vývoje poměrů. I když jsem se pro cestu do SAR rozhodl v březnu, tedy v podstatě v době, kdy tam vrcholil státní převrat, a zvláště s bezpečností to tu bylo leckde kritické, nikdy jsem si nepřipustil, že bych také nemusel jet nikam. Půl roku jsem hromadil učebnice, protože jsem věděl od jiných, že v SAR s nimi bude problém, a připravoval si učební program. Sám jsem se učil a snažil se získat co nejvíc zpráv. Přes to všechno mi ve chvíli setkání s realitou došlo, jak moc byly od ní mé představy vzdálené.

Jak dlouho ses zdržel v Bangui? Měl jsi čas se tam trochu rozkoukat?

V Bangui jsem zůstal necelé tři dny, „schovaný“ stranou od centra města na misií bosých karmelitánů, kde jsem čekal na příjezd otce Aurelia Gazzery, představeného mé cílové misie v Bozoum. Nějaká turistika vůbec nepřipadala v úvahu, snažil jsem se vyhnout zbytečným problémům. Když nakonec Aurelio dorazil a vydali jsme se do Bozoum, upřímně se mi ulevilo. Situace ovšem nebyla nestabilní jen v Bangui, ale vlastně v celé Středoafričské republice. Po cestě do Bozoum jsme potkali celkem dvanáct bariér, které na silnicích vystavěli rebelové ze Séléky. Zádrhel nás čekal hned na první – na „PK 12“ čili dvanáctém kilometru. Kluk s kalašnikovem – řekl bych, že byl mladší než já – chtěl zkontrolovat náš kufr, a ještě si vynucoval nějaké peníze, kafe a cigarety. Aurelio, jak se zdálo, měl s podobnými situacemi už nějaké zkušenosti, takže ho lehce odpálkoval. Překvapený kluk se chtěl nejdřív hádat, ale

potom to vzdal a nechal nás projet. Auto sester františkánek, které se vracely do Bozoum z návštěvy Evropy a jely za námi, už bohužel tak hladce neprojelo. Museli jsme dlouho čekat, než se k nám zase připojilo. Na zbývajících bariérách se scénář opakoval. Ale čím víc jsme se blížili do Bozoum, tím víc rebelové Aurelia znali a tím méně mu odpороvali. S úžasem jsem vše ze zadní sedačky sledoval. Nechápal jsem.

Ten „PK 12“, to je vlastně vstupní brána do Bangui. Bylo u něj velké tržiště, takže si tam Séléka postavila přes silnici největší bariéru, protože to bylo strategické: dala se tu za průjezd získat spousta peněz. Bylo to pro ně hodně důležité místo.

Neříkal sis v tu chvíli, zda by nebylo nejlepší se otočit a vrátit se do bezpečí domů?

Zpětně už nedokážu popsat, co všechno se mi honilo hlavou. Vím jen, že toho byla spousta – počáteční nadšení podpořené pořádnou dávkou adrenalinu, ale i strach. Nebál jsem se ale tolik o své bezpečí, jako o to, co tu vlastně budu dělat. Jestli to má nějaký smysl, jestli těch deset měsíců ustojím a budu skutečně něco platný. Odhodlání mi nechybělo. Sem tam moje dumání přerušila nějaká ta bariéra, cesta byla dlouhá, těch tři sta osmdesát kilometrů do Bozoum se jelo v podstatě celý den. Nakonec jsme dorazili – všichni v pořádku.

Jak tě bozoumská misie přivítala? A jak to tam vlastně chodí?

Do Bozoum jsme přijeli už za tmy, takže jsem toho moc neviděl. Zato ráno, když jsem se probudil, se mi naskytl úžasný výhled na celé město, ze kterého se pomalu zvedala mlha, ranní opar. Misie v Bozoum stojí na kopci na kraji města, je na ně odtamtud krásně vidět. Areál tvoří rozlehlý komplex několika budov: základní škola, střední škola, školka, farnost, sirotčinec, banka... Misie byla v podstatě takovým

druhým centrem města – sociálním, kulturním, a dokonce i ekonomickým. SAR je úplně rozložená země, stát selhává ve všech směrech. Misionáři ho pak často v malém nahrazují.

Na naší misi působí kromě otce Aurelia otec Norberto: vysoký šlachovitý kněz s impozantním dlouhým bílým plnovousem, který má na starost širší farnost, tedy vesnice v okruhu šedesáti kilometrů okolo Bozoum. Třetím duchovním – a zároveň třetím Italem – na misi je bratr Giancarlo, který se stará o misijní školu. S Giancarlem jsem ostatně letěl do Bangui, vrátil se zrovna z dovolené v Itálii. Kousek od misie mají domek sestry františkánky – také Italky, které se starají o malý dispenzář pro chudé a spravují stacionář pro sirotky.

Jak ses v Bozoum zabydloval? Bylo pro tebe náročné si zvyknout na jídlo, denní režim, lidi kolem sebe?

Škola začínala až v druhé polovině září, takže jsem nějakou tu chvíli na aklimatizaci měl. Podnikl jsem několik průzkumných výprav do okolí. Na misi zároveň vrcholily přípravy na začátek školního roku. Kromě každoroční administrativní rutiny se dokončovala stavba internátu² pro studenty ze vzdálených míst, a tak jsem strávil hodiny natíráním oken a dveří. To byl vlastně můj první užší kontakt s místními, na stavbě školy pracovala i spousta mých budoucích studentů. Společné natírání bylo také bouráním bariér.

Život na misi se nesl v takovém africko-italském duchu. I když všichni misionáři strávili v SAR už větší část života, Itálie z nich byla prostě cítit na hony: těstoviny, občas pizza, po obědě kafičko v italském podání... Jídlo na misi mě velmi příjemně překvapilo, zvlášť poté, co jsem v Bangui ochutnal obrovské housenky v ne moc dobré omáčce s maniokem. Čekal jsem, že budu jíst poafricku a že nejspíš

2 Stejně jako misijní střední školu, také internát postavila česká obecně prospěšná společnost SIRIRI, díky které jsem se o misi v Bozoum dozvěděl.

budu hodně hubnout. O to víc mě překvapilo, když Aurelio poprvé udělal domácí ravioly.

Později jsem se přesvědčil, že pro plnohodnotné fungování v podmínkách, jaké v SAR vládnu, je pro Evropana takový zdánlivý luxus naprosto zásadní. Sestry františkánky mi vyprávěly, že když sem před mnoha lety přijely, zkoušely přejít na středoafriický životní styl – ve stravě, ve vybavení domu, způsobu spánku, denním režimu. Zjistily ale, že pro evropský organismus je to neschůdné. Jídlo navíc byla doopravdy jediná věc, na kterou jsem se v Bozoum mohl spolehnout a ze které jsem měl pravidelné potěšení.

Jak jste měli rozdělené pracovní povinnosti a jak vypadal běžný den na misi, když konečně začala výuka?

Brzy ráno karmelitáni vstávali na mši, zatímco já jsem ještě dospával. Před sedmou jsme společně snídali a pak jsme se rozešli po svých povinnostech. Já a Giancarlo jsme šli do školy. U Aurelia záleželo na dni a situaci. Vzhledem k tomu, že měl na starosti celou farnost, se nikdy nestalo, že by se nudil nebo měl nadbytečných deset minut. Norberto koordinoval zedníky a řídil veškeré manuální práce na misi. Navíc za ním chodili učitelé a katecheti z okolních vesnic, protože měl na starosti všechny základní školy spravované misí v okolí Bozoum. O půl jedné jsme se pak zase všichni sešli na oběd, karmelitáni ještě předtím stihli breviář. Po obědě společná silná italská káva na terase a pak hodina siesty. Odpoledne si šel zase každý po svém. Já jsem se buď vrátil do školy, nebo jsem pracoval v sirotčinci. V sedm večer jsme se modlili nešpory, kterých jsem se také účastnil, a po nich byla večeře. Otrlým se i po večeři servírovala káva a den se oficiálně uzavřel modlitbou kompletáře – to byla jediná pravidelná modlitba v italštině, jinak vše probíhalo francouzsky. V devět hodin se na misi vypínal generátor, padla černá tma a každý se stáhl do soukromí. A tak pořád dokola.

V metropoli Bangui vládly nepokoje, rebelové znepríjemňovali lidem život, městem chodily ozbrojené francouzské jednotky. Jaká byla v době tvého příjezdu situace v Bozoum?

I když to tak na první pohled nevypadalo, už v září, kdy jsem přijel, byla situace poměrně vážná. V Bozoum v té době bylo zhruba šest tisíc tzv. vnitřně vysídlených uprchlíků. Jednalo se o vesničany z okolí města, kterým Séléka vypálila celé vesnice a kteří neměli kam jít. Přišli o všechno.

Neuběhlo snad ani pět dní od mého příjezdu, když jsem uslyšel z centra města střelbu: několik za sebou rychle jdoucích ran z kalašnikovů. Chvilí pauza a pak znovu. Za bílého dne Séléka někoho zastřelila na tržišti, před očima desítek lidí. Výstřely jsme slyšovali často – občas někoho zabili, občas se střílelo jen do vzduchu. Nebyl to vůbec příjemný pocit. K tomu všemu k nám chodily informace o tom, že Séléka někoho vězní a mučí a následně na rodině oběti vymáhá výkupné.

Aurelio to všechno řešil. V Bozoum nebyla žádná jiná osobnost, která by byla schopná se Séléce postavit. Aurelio proti rebelům otevřeně vystupoval, často chodil i k nim na základnu, hádal se s jejich velitelem. Neměl žádnou oficiální funkci, žádnou stanovenou autoritu. Neměl dokonce ani zbraň, kterou by si, jak už v SAR bývá zvykem, respekt vynucoval. Ale přesto si svým jednáním vážnost získal. Aurelio navíc fungoval jako hlavní spojka všech možných politických, humanitárních a dalších struktur a spolků. Byl například v kontaktu s různými lidskoprávními organizacemi a agenturami, pro které vedl detailní záznamy o aktivitách Séléky, informoval o problémech a násilí a psal hlášení, i když žádnou velkou odezvu nevyvolal. Bylo znát, že rebelové Aurelia nemají nijak v lásce, ale přece jenom z něho měli strach. Kdyby mu totiž něco udělali, popudili by proti sobě spoustu lidí. Aurelio byl ve městě velmi oblíbený.

Byla tedy oblast kolem Bozoum klidnější, bezpečnější než jiná místa? Věděli jste, co se děje ve vzdálenějším okolí?

Situace u nás nebyla právě klidná a bezpečná, ale byla celkem ustálená. Séléka měla navrch a dělala si, co chtěla, ale dalo se s nimi aspoň trochu vyjednávat. Z ostatních měst a misí však chodily i jiné zprávy. Z města Bossangoa přicházely zvěsti o prvních útocích Antibalaky³ – milice, která se proti Séléce zformovala z místních obyvatel. Bossangoa byla jejich bašta, tam vznikli a tam také byli milicionáři nejradikálnější. Nepokoje byly na denním pořádku na severu země u hranic s Čadem, kde také leží sprátelené katolické misie. Kolem Bozoum napadala Séléka vesnice, zabíjela a vypalovala celé obce.

Jak byla vůbec Séléka organizovaná a kdo byli její velitelé? A jak je možné, že měli rebelové v zemi takovou moc?

V Bozoum jsme měli celkem tři samozvané „plukovníky“, jak lidé ze Séléky říkali svým velitelům. Nejstarší z nich byl plukovník Yahya, jediný, s kým se dalo jakž takž mluvit. Séléka se tvářila jako oficiální armáda, ale do skutečného vojska měla daleko – v podstatě to byla parta zločinců, kteří zpravidla nerespektovali ani své vlastní velení. Slovo „organizovaná“ sem vůbec nezapadá. Yahya je jakžtakž vedl, ale obvykle si stejně všichni dělali, co se jim právě zámánilo. Rebelové byli z 99 % negramotní; Yahya jakožto nejmoudřejší to prý dotáhl až do druhé třídy. Když si k tomu ještě přidáš tvrdé drogy a alkohol, máš poměrně jasný obrázek téhle bandy: nevyzpytatelná sebranka zločinců

3 Antibalaka je souhrnný název pro bojová uskupení tvořená domácími obyvateli SAR. Jejich původním smyslem bylo bránit se vlastními silami napadání ze strany Séléky. Časem se však bojovníci Antibalaky sami dopouštěli násilných útoků a masakrů.

z různých koutů SAR, Čadu a Súdánu, která měla k ruce velký arzenál zbraní a neomezenou moc a beztrestnost dané právem silnějšího. Lidský život pro ně neměl žádnou hodnotu, a to se také odráželo na způsobu, jakým zacházeli s obyvateli Bozoum.

Jediný, koho se kdy báli, byl Aurelio. Nebo – přesněji řečeno – Aurelio byl jediný, kdo se jim otevřeně postavil. Očividně je to velmi dráždilo, ale zároveň si s tím moc nevěděli rady. Kolikrát se jim jistě chtělo zmáčknout spoušť, jenže Aurelio měl silnou autoritu a naprostá většina lidí ho tu respektovala.

Chovali se rebelové špatně ke všem Bozoumským bez rozdílu? A znamenali pro všechny jen problém?

Pozici Séléky a vztah místních k ní nejde úplně pochopit bez historického pozadí: původní obyvatelé SAR jsou převážně animisté a křesťané a odedávna tu žije také velká muslimská komunita Arabů – 15 % všech obyvatel SAR. Nejde tu přitom o náboženství, víra je zde často poněkud neortodoxní. Je to spíš otázka kulturní příslušnosti a náležitosti k nějakému etniku: náboženství, kulturu a etnikum jde v Africe dost těžko oddělit jedno od druhého. Ještě na začátku 20. století byly v Bozoum běžné trhy s otroky, kdy otrokáři byli Arabové a otroci Středoafričané. Historicky panovalo mezi těmito skupinami velké pnutí a měly mezi sebou konflikty. Až v posledních desetiletích spolu vycházely celkem dobře, přátelsky, i když každá skupina byla spíš sama pro sebe. Když přijela Séléka, začalo to zase drhnout. Členové Séléky byli také Arabové, a tedy „muslimové“. Ze začátku šikanovali hlavně Středoafričany. Muslimové si u rebelů stáli o něco lépe a někteří z nich se Sélékou dokonce kolaborovali. Někjaká náboženská motivace, jako že „si to žádá Bůh“ nebo že jsou ti druzí „nevěřící psi“, tam ale naprosto nehrála roli a nikdy ani v náznaku nezazněla. Bylo to všechno dané kulturně, politicky.

Na skypu s Lídou⁴ (19. září 2013):

L: *Prosím tě – co to bylo za incident? Aurelio dostal facku? Od koho?*

V: *Tady je to teď se Sélékou celkem napjaté. Jestli jsem tomu správně rozuměl, byl to nějaký drzoun, nějaký „plukovník“, když Aurelio mluvil s jedním papalášem ze Séléky.*

L: *Já vždycky věřila, že na něj nikdo nesáhne, že si to netroufnou.*

V: *To si tu myslela spousta lidí, o to větší je to pro místní šok. Já se to například dozvěděl od naší kuchařky Georgette, která se mě se slzami na krajíčku ptala, jestli je to pravda. Lidi jsou tu dost hotoví a tohle nám moc nepřidalo.*

Šel jsem pak po večeri za ním – on totiž nikomu nic neřekl – a chvíli jsme si povídali. Řekl jsem mu, že nemá cenu chodit kolem mě po špičkách. Jednak si to tím všichni dělají ještě těžší, protože to v sobě dusí, jednak se to stejně dozvím.

Aurelio dostal facku? Znamenalo to, že jeho autorita přece jen nebyla tak bezvýhradná?

Aurelio o tom podrobně napsal ve svém blogu,⁵ kde zveřejňoval zprávy a fotodokumentaci z misie i později, kdy se mnohé z našich nejhorších obav splnily. Na žádost jedné místní vdovy se vydal za vedením Séléky v Bozoum, aby se přimluvil za jejího syna. Séléka ho zajala, mučila, přišel o oko, měl paralyzované ruce a rebelové za něj požadovali

4 Paní Ludmila Böhmová je spoluzakladatelkou společnosti SIRIRI. Ta úzce spolupracuje s karmelitánskou misí v Bozoum a podporuje zde různé projekty. Po celou dobu mého pobytu v SAR jsme byli v úzkém pracovním i přátelském kontaktu, zvláště na chatu, který tu zaznamenáváme.

5 P. Aurelio Gazzera píše pravidelný blog o dění na misii v Bozoum, který je překládán do několika jazyků a je exkluzivním zdrojem informací pro veřejnost i média. V češtině je blog publikován na adrese <http://bozoum-czeck.blogspot.cz>.

150 000 středoafriických franků (CFA) výkupného: velké peníze, které běžný Středoafričan nedá v životě dohromady – už třeba 5 000 CFA je pro ně hodně, snad jako u nás desítky tisíc korun. Podobně na tom byli další lidé z Bozoum. A při jednání s plukovníkem se to stalo.

Z Aurelioova blogu (18. září 2013):

Dorazil jsem na jejich základnu, kde byl jen jeden muž se zbraní. Vězení bylo plné... Začal jsem se vyptávat, kdy skončí mučení lidí a jejich zadržování ve vězení. Přišli i další rebelové, kterých jsem se zeptal, kde je jejich velitel. Řekli mi, že je v domě přes ulici; tam že bydlí „plukovník“. Šel jsem tam. Čekal jsem, až dorazí další příslušníci Séléky. Vyhržovali a říkali, že mě zabijí.

Plukovník přišel, sedli jsme si a začali hovořit. Povídám, že jsem narazil na ty a ty excesy, a vysvětlil jsem mu, co se stalo. A on, že je to jejich práce. Já na to, že není jejich práce zatýkat lidi, a ještě je bít. Odpověděl, že jsou vojáci a mohou si dělat, co chtějí. Pak jsem požádal o propuštění aspoň jednoho ze zadržovaných, který na tom byl špatně, ale on odmítl.

V tu chvíli dorazil další plukovník, jistý Goni. Začal křičet, že mě zabije. Neměl jsem prý žádné právo přijít a přimlouvav se za zadržované osoby. Vyhržoval mi s pistolí a pak mi dal facku.

V tu chvíli jsem odešel. Jak je to všechno vůbec možné?

Byla jedna taková obyčejná facka pro místní skutečně tak zásadní událostí?

Kuchařku Georgette a další lidi kolem mě to hodně vzalo. Přece jenom tím Séléka prolomila určitou hranici, o které mnozí doufali, že je nepřekročitelná. Od téhle chvíle bylo zřejmé, že nejsme nedotknutelní,

že Aureliovi může reálně hrozit smrt. To by pak mělo tragické následky i pro Bozoum, protože zdejší lidé byli na misionářích skutečně závislí. Upřímně řečeno, mě to vzalo taky.

Aurelio měl ve zvyku v sobě tyhle silné zážitky dusit. Pak se z toho buď vypsal na blogu, nebo „vyvařil“ – vždycky, když mu nebylo úplně hej, si zalezl do kuchyně a začal vařit. A to pak mělo blahodárné účinky zase na nás ostatní. Jídlo byla dobrá psychická vzpruha.

Potvrdily se vaše obavy?

V ohrožení byl především Aurelio, protože ten se s rebely veřejně konfrontoval, vyjednával s nimi i se s nimi hádal. My ostatní jsme přece jen byli trochu v pozadí. Nicméně k napadání docházelo i bez zjevného popudu nebo provokace. Například když se několik dní po incidentu s fackou Aurelio vracel z pracovní cesty z Bangui a dostal se na jedné z bariér Séléky pod palbu. Přitom šlo jen o obyčejnou prohlídku auta! Jenomže rebelové kvůli ní ztropili takový cirkus, že se nakonec Aurelio musel vrátit do města a trvalo několik dní, než se mu podařilo odjet.

Z Aurelova blogu (6. října 2013):

Ve čtvrtek ráno jsme vyrazili z Bangui na zpáteční cestu. Když jsme přijeli na PK 12, rebelové ze Séléky po mně chtěli misijní příkaz.⁶ Vadilo mi to, nebyla to jejich věc, ale nakonec jsem jim ho vydal. Podepsali ho a zapečetili.

6 Každá misie či nezisková organizace v SAR vydává svým spolupracovníkům na cesty průvodní dokument s razítkem, kde stojí, kam cestují a proč. Policie je oprávněna tyto příkazy kontrolovat. Povstalci ze Séléky ovšem dokumenty kontrolovali zcela svévolně a také nesmyslně – často ani neuměli číst a nade vši pochybnost jim šlo jen o záminku, jak cestujícího zkasírovat.

Během té chvíle se jeden z nich rozhodl, že nám prohledá auto. Řekl jsem mu, že na to nemá právo, že povolení vykonávat prohlídku má pouze policie, její prohlídce že se klidně podrobím: policejní stanice byla naproti přes ulici. Chystali jsme se k odjezdu, jenže přišel další a trval na tom, že prohlídku udělají. Odmítl jsem a vyrazil.

Po pár stech metrech jsem dostal signál, že mám zastavit. Ve zpětném zrcátku jsem uviděl blížít se motorku, na ní dva rebely, jeden z nich stál a třímal samopal. Zastavil jsem. Když dorazili k nám, ten s tím samopalem sesedl a namířil mi přímo do obličeje. A že se mám okamžitě vrátit k závoře.

Kolem bylo hodně lidí, řekl jsem mu, ať mi dá pro manévrování s autem trochu času. On ale poodstoupil a začal nám střílet do pneumatik. Pak zase střílel do vzduchu – snad si myslel, že mě tím přiměje couvat. Vystoupil jsem z auta a vidím – dvě pneumatiky úplně pryč. Mluvím na něj, aby se uklidnil, vysvětluju, že s autem v tomhle stavu už nemůžu pohnout. Mezitím kolem nás projela motorka odvážející ženu, kterou zranila jedna ze střel.

Bohu díky, zatímco jsme se dohadovali, zrovna okolo nás projížděla hlídka středoafričské a konžské policie. Zastavil jsem je a poprosil, aby zasáhli, že tu je jeden ozbrojený blázen, který po nás střílí a ohrožuje nás. Vojáci vystoupili a začali chlapíka uklidňovat, my jsme vyměnili gumy, vrátili se k závoře a šli incident hlásit na policejní stanici. A mezitím jsme volali všem možným lidem, aby věděli, co se nám stalo.

Zanedlouho dorazil generální policejní ředitel spolu s nějakým plukovníkem vyslaným samotným ministrem vnitra. Toho, který po nás střílel, zatkli a šli s námi dořešit hlášení.

Když bylo po všem, šéf rebelů začal nanovo: že prý je pořád nezbytné provést prohlídku našeho auta. Policejní velitel už z toho byl unavený. Je to šest měsíců, co je zdejší policie rebely

ponižovaná. Zeptal se mě tedy, co máme v tom autě. Řekl jsem mu, že jsou tam čtyři kbelíky s barvou a naše osobní věci. Velitel se otočil k rebelovi, a aniž by se čehokoli v autě dotkl, řekl mu: „Prohlídka je hotová!“

Pak jsme vyrazili dokoupit dvě pneumatiky, opravili jsme obruče na kolech a v jedenáct hodin jsme byli konečně znovu připraveni k odjezdu.

Ministr zemědělství nám nabídl, že nás osobně doprovodí až k PK 12. Souhlasil jsem, a tak se k nám připojil a vyjeli jsme. Během cesty se mezi naše a ministrovo auto najednou vmáchl zelený cruiser bez poznávací značky a s neprůhlednými skly. Předjeli jsme ho, zastavili a nechali ho odjet. Ministr se mě ptal, jestli s tím autem máme něco společného. Vysvětlil jsem mu, že ne... Znovu jsme tedy vyrazili, ale vzápětí se k nám zase přidali – tentokrát dvě auta plná rebelů. Ministr zastavil, my s ním. Nechali jsme auta přejet a pak jsme to raději otočili a vrátili se zpátky do Bangui.

Báli jsme se, že se rebelové chtějí pomstít nebo někoho z nás zajmout jako rukojmí – aby mohli osvobodit svého kamaráda, zatčeného za to, že po nás střílel. Dalo se předpokládat, že rebelové budou vzteky bez sebe, protože PK 12 je „jejich“ místo. Byli jsme v nebezpečí.

Ve čtvrtek odpoledne a v pátek ráno jsme se dál snažili dostat z města. Napadlo nás obstarat si eskortu, ale to se nepovedlo zařídit. Další možností bylo letadlo OSN, jenže to zase nemělo v plánu odletět dřív než v úterý, a ještě ke všemu by asi ani nepřistávalo v Bozoum. Jistě, mohli jsme zvolit jinou silnici, ale to by byla hodně dlouhá cesta a na ní by nám hrozilo podobné nebezpečí. Museli jsme počkat v Bangui.

V sobotu od čtyř ráno intenzivně přšelo. Po modlitbě a po mši jsem navrhl, že bychom mohli špatného počasí využít a zkusit odjet. Všichni souhlasili. Došel jsem pro Josepha – našeho řidiče a jeho

ženu a vyrazili jsme. Sedl jsem si na zadní sedadlo, vzal si černé brýle a svetr.

Na PK 12 Joseph vystoupil, aby nechal podepsat misijní příkaz. Neoprávněně si řekli o 1 000 CFA „mýtného“. Poté se rozhodli udělat prohlídku auta. Joseph se raději podrobil. Když se začali hrabat v našich věcech, jeden z policistů rebelům důrazně vyčetl, že na to nemají právo, neboť ministr dal jasný příkaz, že auta všech nevládních organizací a misionářů smí prohledávat výhradně policie. Na rebely to nemělo žádný vliv, ale pro nás to bylo pozitivní gesto. Deset minut naprostého ticha a napětí. Skla našeho auta se začala zvolna rosit z vydýchaného vzduchu a vysoké teploty. A pak jsme zaslechli, jak kdosi volá na Josepha, jestli náhodou nevezde otce Aurelia. Chvilke naprosté hrůzy: byl to policista, který kdysi navštěvoval jednu naši misijní školu. Naštěstí si všiml pouze otce Stefana, pokynul mu a odešel. Nakonec nás nechali odjet!

Proč to všechno? Je úplně absurdní, že hlavní vstupní brána do města je ponechaná v rukou rebelů, kteří si tam hrají na kovboje. Je absurdní, že lidem nezbyvá než strpět všechny ty ukrutnosti a bezpráví. Je absurdní, že stát není schopný plnit své povinnosti a dovolí, aby nějaký blázen strílel uprostřed dne na jednom z nejlidnatějších míst hlavního města.

Jak vám Aurelio referoval o takových vypjatých situacích a jak jste na hrozící nebezpečí obvykle reagovali?

Když se stal ten incident s auty v Bangui, my jsme o tom vůbec nevěděli. Aurelio nám nevolal. Nicméně během toho dne se s ním nějak spojila média. Já jsem se o tom nakonec dozvěděl od Lídy, která našla na internetu nějaký článek ve francouzštině a celá šokovaná mi psala, jestli je to pravda a co o tom vím. Nevěděl jsem nic, až pak jsme se

dovolali Aureliovi a ten nám to krátce vysvětlil. Trochu nám o tom vyprávěl až po svém návratu. Aurelio nám ani neříkal, že chtěl projet přes PK 12 už o den dřív, než původně zamýšlel. Když se zjevil na misi, byli jsme pořádně překvapení.

V té době jsme už měli pěkný strach. Naše reakce na konfrontaci s nebezpečím se těžko popisují. Každý to měl trochu jinak. Moc jsme o tom spolu nemluvili, každý si to odžil sám. Nezasvěcený pozorovatel by toho na nás moc nepoznal, ale uvnitř jsme klidní nebyli. Různé formy nebezpečí a hrozeb byly všudypřítomné, jen občas eskalovaly víc, občas méně. Tak se to také muselo brát. Párkrát jsem o tom mluvil s Aureliem, ale to spíš výjimečně. U stolu se o tom nemluvalo nikdy. Nicméně tím, že jsme žili společně v tak těsné blízkosti a v tak vyhrocených podmínkách, bylo téměř nemožné nevnímat ty druhé a nevěděť, co se jim odehrává v hlavě, i když to nahlas neřeknou.

Na skypu s Lídou (4. října 2013):

V: A ještě zpráva, kterou jsem ti zapomněl říct. Došlo k incidentu v Bouaru⁷, je to asi týden. Moc o tom nevím. Přišli v noci na misi, vzali auto, počítače, peníze a další vybavení. Detaily neznám. To je asi zatím vše.

O přepadání katolických misí v SAR bylo během revolučního roku slyšet často. Proč si rebelové vybírali právě misie? A báli jste se napadení také u vás, tím spíše, že Aurelio přestával být nedotknutelný?

K přepadání misí docházelo. Neřekl bych přímo, že to byla běžná praxe, ale vlastně téměř ano, byť se každý takový útok chápal jako

⁷ Bouar – město v SAR přibližně 150 km vzdálené od Bozoum.

velmi vážná a vcelku mimořádná událost. Na misiích bývá hodně peněz. Ne že by misionáři na penězích „seděli“, ale často mají na starosti řadu velkých projektů, do kterých se samozřejmě musí průběžně investovat. To je pro rebely velké lákadlo, protože jinak v SAR nikdo moc peníze nemá. V říjnu jsme si ještě nemysleli, že by rebelové napadli naši misii, nicméně o místech, kde bylo riziko aktuálnější, jsme věděli. Ale později, během listopadové a prosincové krize, kdy došlo i k útokům na Lékaře bez hranic a jiné humanitární organizace, bylo nebezpečí reálné. K tomu se ještě dostaneme.

Na skypu s Lídou (7. října 2013):

V: Já jsem zatím doopravdy v pohodě.

L: Díky Bohu. Maminka to doma taky zvládá dobře?

V: Maminka nic neví, té píšu jen o černoušcích.

Z Vojtěchových zápisků (17. října 2013):

Během posledních několika týdnů jsem měl možnost se blíže seznámit s fungováním jedné významné humanitární organizace – WFP (World Food Programme), která patří do projektů OSN. Už jsem se zmínil, že tady v Bozoum máme něco málo přes 6 000 uprchlíků, kteří museli opustit své domovy kvůli rebelům a jejich plenění a ničení.

Naše misie proto navázala s WFP krátkodobou spoluprací, aby pro uprchlíky zajistila aspoň to nejdůležitější pro přežití. Možná že jinde WFP funguje výborně, ale co se týká nás, píšu o své zkušenosti až teď, když mi trochu vychladla hlava.

Když jsme se dozvěděli, že se u nás bude WFP angažovat, přijali jsme to s velkým nadšením. Situace totiž začínala být kritická. V Bozoum nevyrostl žádný uprchlický tábor, jelikož místní obyvatelé přijali a ubytovali všech 6 000 uprchlíků ve svých domovech! Ale stále se jednalo o tisíce těch, kteří přišli úplně o všechno – celé jejich vesnice a pole byly spáleny. Zásoby rýže a dalších skladných potravin od WFP tedy přišly v nejvyšší čas!

Několik dní předtím, než se měly potraviny rozdělovat, k nám dorazila koordinátorka s menším týmem, která začala celou akci připravovat. Nesedli jsme si hned od začátku. Nějak jsme se s nimi nemohli dohodnout, kde všude se bude jídlo distribuovat. Snažili jsme se jim vysvětlit, že mnohem snazší bude odbýt to v areálu naší misie, která leží stranou od města, takže se vyhneme zbytečným komplikacím spojeným s velkým množstvím přihlížejících.

Přes naše naléhání se ale WFP z nepochopitelných důvodů rozhodl distribuovat na nejméně vhodném místě – hned naproti základně

místních rebelů, tedy právě té sebranky, kvůli které přišlo těch 6 000 lidí o střechu nad hlavou. A kromě toho to místo prostě nebylo bezpečné. Trochu jsme se kvůli tomu s koordinátorkou pohádali, ale nedalo se nic dělat – stála si na svém, prý kvůli nařízením z vyšších pater, kde se o tom už předem rozhodlo.

Nedistribovalo se jen tady, ale ještě na dalších místech v Bozoum a okolí. Byla to velká akce, na kterou se měla přijet podívat výprava vysoce postavených delegátů z WFP v čele s Mrs. Brown, Kanadankou pracující pro WFP na nějaké významné pozici, jejíž jméno jsem už zapomněl. Kvůli tomu se bohužel začalo dělat velké divadlo. Koordinátoři začali vymýšlet, jak to celé naaranžovat, protože s Mrs. Brown měla dorazit i média. Zašlo to tak daleko, že vydali doporučení, aby se uprchlíci oblékli do roztrhaných a špinavých hadrů. To už na nás bylo moc, takže jsme se zase trochu s koordinátorkou pohádali, a nakonec se nám podařilo aspoň tohle smést pod stůl.

Mrs. Brown měla přiletět letadlem OSN na malou provizorní přistávací dráhu za městem, kde jsme na ni měli čekat. Lidé z WFP totiž neměli dost aut pro celou delegaci, tak nás poprosili o výpomoc s převozem z letiště a zpátky. Když jsme k dráze dorazili, čekalo nás poněkud nemilé překvapení. Na letišti stál spolu s auty WFP hlouček uvolněných a usměvavých rebelů! Necháпали jsme to. Ale bylo nám řečeno, že jsou tu od toho, aby zajistili bezpečnost letiště a hladký průběh přistání...! Když jsme se obořili na jednoho z koordinátorů – šéfa bezpečnosti, jak je tohle možné, jenom odvětil, že to jinak nešlo. Byli jsme hodně vzteklí, ale už se v tu chvíli nedalo nic dělat.

Letadlo mělo zpoždění skoro celou hodinu. Zatímco se všichni koordinátoři pilně připravovali na přílet Mrs. Brown (třeba tím, že navoněli interiéry všech aut), my jsme se soustředili na Séléku stojící opodál. Bylo až neuvěřitelné, jak byli rebelové